

Kanlı vahşetler

Moskva'da yeniden kanlar dö-külüyor. Sovyet katlihanında yeni vahşetler yapıyor. Kızıl dikta-torluk yeni kurbanlar kesiyor.

Dün, kolektif ziraat müesseselerindeki muvafakiyetsizliklerin sebepleri diye, halk ziraat komiserliğine mensup 70den fazla adam hapsedildi, bunlardan 35 kişi haman, muhakemeye lüzüm görmeden, amansızca öldürüldü. Bunların arasında halk komiserliği muavinliğinde bulunmuş yüksek rütbeli komünistler bile vardır.

Bu gün de yüksek sanayi işleri-ni bozmak töhmetle 40-a kadar mühâssas ve mühendis yakalan-mış bulunuyor. Bunlar arasında İngiliz tebaasından dört ecnebi dahi vardır.

İngiliz mühendisler de dahil ol-duğu halde, idam edilen öteki 35 ziraatçı mühâssaslar gibi, bu tutulanlar dahi „ziyançılık“la itham olunuyor.

Normal memleketlerde ilan etti-ği programı tabiikte muvafak olamayan hükümetler, siyaseten mes'ul olur, nevine göre, ya kıs-men veya heyeti umumiyesile hükümet mevkinî başkalarına terki eder; icraatta bir irtikâp vuku bul-muşsa o zaman kabahatlılar şah-sen mes'ul olur ve muhakeme edilerek cezalandırılır.

Komünist diktatorluğunda bitap bu üsûlün yeri yoktur. Siyasî mes'uliyet denen şey, „burjualara mahsus bir üsûldür.“ Burada hiç bir zaman ve hiç bir vechile Sovyet rehberliğine ve komünist Pa-pa'sına mes'uliyet ait olamaz. Bu „mukaddes“ makam, her türlü ha-tadan temamilen muvafaktır. Ne Stalin, ne de onun „baş hat“ de-nilen siyaseti yanlış ve gayri kabili tatbik olamaz! . . . Bunun aksini ancak doğru yoldan sapmış mürtetler düşündür!

„Beş yıllık plan“ doğru ve rey-el bir teşebbüstür. „Mukaddes“ makamın „mübârek“ ağzile bu planın heyeti umumiyesile muvafak olduğu, resmen dahi ilan edilmiştir. Böyle iken, mamulâtta noksanlık, mahsulâtta kıtlık vardır. Ukrayna ile Simalî Kafkasya gibi en çok kolektivize edilmiş vilay-yetler, bugün tohumluk taneye bile muhtaçtırlar! Bütün „İttihat“ açlığa mahkûmdur. Sanayi sah-asında da öyle; burada dahi söz-deki değer, işteki eşerle karşılaş-ıyor. Tezat gözlerle batacak kadar keskindir!

Ne yapmalı? — Hata işleme-z komünist rehberliğinin haysiyetini behemehal kurtarmalı; kabahatı başkalarına atmalıdır. Kabahat planda değil, icrasındadır. Mes'ul âmîr değil, memurdur. İşte „ziyan-cılar“ı yaratan taktik!

Beş yıllık planın ilk yıllarında bu „ziyançılar“, munhasıran komünist olmayan mütahassıslar ara-sında aranılıyordu; şimdi ise ko-münist fırkasına mensup ve mühim mevkilerdeki „arkadaşlar“ arasında bile „ziyançılar“ çıkı-yor; ve siyasî zabıta, muhakemeye lüzüm görmeden, kendi salahiye-tile bu komünistleri 48 saat esna-sında harçlıyor.

„Büyük rehberliğin“ hata işle-mezliğini isbat için kesilecek kur-

Azerbaycan'da vaz'iyet

Astara muhabirimiz haber veriyor:

Bakü'dan son posta ile alınan em mev-suk malumata göre, orada erzak ve vesika mes'ulesinden dolayî amele arasında ademi memnuniyet şiddetlenmiştir.

Kıtlık dolayisile yapılan ihtisar ve ih-razlar, işsizlerin miktarını günden güne arttırmaktadır. Amele ile başlanmak üzere olan yeni kolektif mukavele, geniş amele içtimalarında şiddetle tenkit edilmektedir. Ameleler, ihrazlara nihayet verilmesini, amelinin işe ve maşetinin teminini ve amelinin ihracı ve kabulü salahiyyetinin ame-le birliklerine terkin talep ediyorlar.

İhtisar ve „tasarruf“ hareketi Bakü'nün yüksek mekteplerini de istilâ eylemiştir. Bakü'de yüksek mekteplerden bir çok ta-lebe ihrac edilmiştir. Bu yüzden darulü-tün talebeleri arasında derin bir memnuni-yetsizlik vardır.

Azerbaycan'dan ve Kafkasya'nın diğer yerlerinden otomobil vesatî toplatılarak Uzak Şarka gideceklerdir. Her yerde Ja-ponya ile harp olacağından bahsedilmektedir. Komsolomların Japonya cephesine sev-kolunacağı siyasi genç komünistleri cidden korkutmuştur. Herkes, bir harp olursa, da-hilde isyan başlayacağına açık söylüyor. Bu-nun için Azerbaycan'da bütün işler, Rusla-ra ve Türk olmayan diğer milletlere verili-

yor. Türkler komünist fırkasında ve ida-relerde mes'ul mevkilerden atılıyorlar. Ba-kü'nün Türk unsurlardan temizlenmesine ciddiyetle gece gündüz çalışıyorlar. Harp ve isyan zamanında Bakü'yu müdafaa ede-bilmek için askeri tahkimat yapıyor. Hat-ta yüksek mekteplerden bazılarının Gene'-ye nakli de bu planla alakadar tutulmakta-dır.

Bulunduğumuz Astara'nın Kafkasya Az-erbaycan kısmında ve Lenkeran kazasın-da, Ruslar bir taraftan tahkimat, diğer taraftan da Türkleri zayıf salsak için, Talış milliyeti yaratmakla meşguldürler.

Ruslar, Karabağ ve Nahçevan gibi hu-dud boylarında dahi aynı şekilde faaliyete devam ediyorlar. Her yerde Türkleri zayıf salsak, Türk komünistlerini iş başından atarak yerlerine Rus tayin eylemeye çalışıyorlar.

Bütün bu ruslaştırma siyaseti, köylü-yü zalimane bir surette istismar siyasetile be-raber memlekette umumî bir muhalefet ha-reketi yaratmıştır.

Komünist fırkasındaki yeni muhalefet ha-reketi günden güne kuvvetlenmektedir.

Geçen ay Bakü'da Rusların istismar ve ruslaştırma siyasetine itiraz eden bir çok marul komünistler fırkadan ihrac edilmiş-lerdir.

Japonya ve Sovyetler

„Manşester Gardiyan“ gazetesi vesai-ka istinat eden bir makalesinde Japonya'nın Rusya'ya „muvakkat bir harp“ ilânına ha-zırlanmış olduğunu kaydeder. Gazete Japo-nya heyetinin Cenevre'de alaka uyadan bir beyanamesini nakletmektedir. Bu beyan-namede Japonya heyeti diyor ki:

„Sovyet Rusya'ya muvakkat harp ilânı idesî, Japonya'da çok esassî surette tetkik edilmektedir. Japonya'nın Sovyet Rusya ile ademi tevâviz misaki aktından imtina etmesi de bundan ileri gelmiştir. Ja-ponya'ya göre, Rusya, Moğolistan ile Vla-divostok'ta oturmakta devam ettiği mü-dette, Japonya'nın Mançurya'daki hakimiy-etini fiilen imkânsız olacaktır. Muvakkat

banlar arasında, kaydolunmuş ve vechile, bu defa dört İngiliz mühe-ndisi vardır. Onun için de bu de-faki „ziyançılar“la, başta İngiliz efkârı umumiyesi olmak üzere, bü-tün cihan bilhassa meşğul oluyor.

İngiliz efkârı umumiyesi, bu dört İngilizin behemehal bolşevik cellâtları elinden çekilip alınması-e beraber, Sovyetlerle olan siyasi münasebatın dahi kesilmesini tale-p ediyor; cereyan eden ticaret mukavelesi müzakerati ise, haman durdurulmuştur. İngiliz matbuatı ile beraber bütün cihan matbuatı, dahi bu hadise dolayisile heyecan-lı mütalealarla doludur, ki hulasası şundan ibarettir: Sovyet dikta-toru, planlarındaki ademi muvafakiyetten doğan mes'uliyeti kendi üzerinden atmak için, bu mâna-sız cinayeti irtikâp ediyor. Buna intihâ vermektedir.

Evet, bütün ümidini Almanya ihtilâlinin imdadına yetiştirceğine bağlanmış bulunan Lenin, bu halâs-kar gelişin geciktirildiğini görünce, „askeri komünizmin“ metodunu terketti ve „Yeni iktisadi siyaset“ unvanı ile Sovyet rejimine, bur-juva kaidelerle kısmen itilâf etmek üzere bir ric'at istikameti verdi.

Bu istikametteki açılış netice-sinde doğan buhranı, Lenin'in ve-fatından sonra, Stalin kendi na-zariyesile halletmek istedi. Bu na-zariye ise, cihan ihtilâlini beklemeye, Rusya gibi imkân geniş memleketlerde dahi, tek başına sos-yalizm rejimi kurmanın mümkün olacağı davasından ibaretti. „Beş yıllık plan“, işte bu nazariyenin mahsulü ve onun inatca tabikindan ibarettir!

harp fikri de bundan doğmuştur“.

Aynı zamanda Tokiyo'dan bildirildiğine göre Rusya-Mançurya hududunda duran Sovyet ordusu tahkimatla meşğuldür. Bozriya istasyonu mütekkesinde daha kusta-dîri Bu tahkimat Zabaykal demir yolunu enine keserek Kuruzlay istasyonundan Ku-lusay istasyonuna kadar olan sahayı ihiti-fa etmektedir. Acele bir sür'atle beton siperler ve toprak için örtülü mevkiler yapılmaktadır. Bu tahkimat Zabaykal demir yoluna şakulu olarak 100 kilometre kadar uzanmaktadır. Sovyet askeri mühendisleri, bu hatların müdafaa için yarayacağına ka-nidirdir.

Rusya dahilinde görülmedik bir inatla kolektivleştirme siyaseti üzerinde ısrar eden Stalinizm, aynı zamanda cihandaki ihtilâl ateş-lerini dahi körüklemekten, bir ân için olsun, îarîğ olmamış; Avrupa-da — Almanya, Asaya da — Çin anarşilerine epeyi ümit bağlamıştı.

Almanya'daki anarşi, komünizm hareketini kökünden kesen bir rejim tesisile neticelendi. Çin'deki vaz'iyet, dahi onu güldürecek bir şekilde değildir. Mançuko hükümetinin tesisi ve Japonya'nın o taraflarda faal bir siyasete geçmesi, Sovyetleri pek mühim bir tehlike ile karşılaşılıyor.

Harbiye nazırı general Araki, kendisinin Sovyet Rusya'ya karşı „faal bir siyaset taraftarı oldu-ğunu“ gizletmiyor; İngiliz gazete-cisine verdiği bir beyanatta o, bu fikrini açıkca söylemiştir. Japonya parlamentosunda söylediği bir nutkunda da „Japonya, ordusunu her hangi Avrupaî bir devlet or-dusu ile harp edebilecek bir hale koymalıdır“, demiştir. Harbin'den verilen malumat ise, Japonya ordus-unun Rusya'ya karşı vaz'iyet al-makta olduğunu bildiriyor.

Su şerâit dahilinde askeri ha-zırlıkta başka bir şey olmayan „beş yıllık plan“ siyasetinden Sta-lin'in ric'atı ne niyeti, ne de im-kânı vardır. O, tuttuğu bu yolda, çok mütaasıplara has bir inatla, uçuruma gittiğini bilse de, yürü-mek mecburiyetindedir.

Çökmeğe mahkûm müstebit rejimler için bu, kaçılmaz bir zaru-rettir. Görülen bu kanlı vahşetler-in ifade ettiği yeğane mâna da budur.

Sovyetlerde milliyet mücadelesi

„La Franse Militaire“ in bir makalesi

Fransa harbiye nazaretî organı „La Franse Militaire“ 9 Şubat 1933 tarihli nus-hasında Sovyetlerde milletlerin bolşevikler aleyhine olan fedakâre mücadeleye ve bit-meyen isyanlarına tabisi ettiği hususî bir makalede eczîmile diyor, ki:

„Halkın memnuniyetsizliği son dere-ceyi bulmuş ve o kadar umutlenmiştir, ki bolşevik olan mahkeme âzâtları bile ahalîyi himaye ediyorlar. Meselâ: Gene'de (Azer-baycan'da) kolomaklar (orta halk köyü-ler) kolhozların (kolektif ziraat kabul e-lmiş ekiñçileri) terror ediyorlar. Beş kolhoz-cuyu terror eden terdîyati köylüler tevkif edilmişlerse de bolşevik mahkemeleri onları mahkûm etmiş, serbest bırakmıştır. Tiflis gazeteleri mahkemelerin bu kararını ve terroristlerin serbest gelmelerini şiddetle tenkit ediyorlar.

„Pravda“nın (19. 12. 1932) yazdığına göre Ukrayna merkezi icraiye komitesi uzvu ve mahfilî komite reisi olan Ponomarçuk, kolomakların yaptıkları mütesekkil sabo-tajlara yol verdiğinden, işten ve fırkadan ıtrac edilmektedir.

Bolşevik gazeteleri, Sovyet rejimine düş-man olan halk ile şiddetle mücadele tavsiye ve talep ediyorlar. Fakat aynı dikkat ol-an civhet şudur ki: Bu tehditlerden artık kimse korkmuyor. Bu haleli ruhiye de çok mühimdir.“

Fransız gazetesi ilave ediyor ki:

„Terror hükümetinin en lüzumlu us-ularından biri olan idamlar her damı çok olmuştur. Fakat şimdi vaz'iyet bina başka-dır. Mücrimlerin cezalandırılması mes'uleli askerî ciddiyetini tirmıştır. Şimdi mü-crimleri tenbih edilmesî ihtimâlî tenbih edilmemelerine müsavidir. İş o yere gel-miş ki merkezin müessesileri bile mek-mûsi dinliyorlar. Bu dahi işin evvelidir. Bun-dan sonra merkezin emirlerine karşı mü-messillerin isyanı bile beklenmektedir.“

Rusya'nın vaz'iyeti o kadar vahimleşmiş ki, Sovyet gazeteleri Rusya'nın tahkim edilceğinden bile bahsetmeye başlamıştır. Moskova'da çıkan „Pravda“ gazetesi (18. 12. 1932) şu muhacirlerinin matbuatından bahsederek diyor ki: „Biz, Fransanın bu neşriyat ve tahrikata lâkayt kalacağını inanmıyoruz. Çünkü Almanya ve İngiltere, Ukrayna mes'ulesine lâkayt kalmıyarak bu hususta planlar hazırlıyorlar.“

Rus muhacirlerinin faaliyetlerini „Prav-da“dan naklen kaydettikten sonra „La Franse Militaire“, beyaz Rus neşriyatını Rusya'nın inkısamı hakkındaki neşriyatını mevzuabâhs ederek, şu mütaleayı yürüt-mektedir:

„Bütün ve bölünmez Rusya taraftarla-rının birleşmiş cephesine karşı Ukrayna ile Kafkasyalılar da vahit bir cephe yarat-caklardır. Bu milletlerin, çarizmin sukut-unundan evvel bile kendilerine geniş otonomi talep ettikleri malumdur.“

Binası zulüm ve kan üzerine kurululan bu idare, on beş yıllık de-vamını zulme ve kana borçlu ol-duğu gibi, şüphesiz zavallı da gene-bu zulüm ve kandan bulacaktır.

Süngüye dayanılır, fakat süngü üzerine oturulmaz, diye maruf bir söz vardır. Sovyet hükümeti on beş senedir bu süngüye dayanıyor; fakat bir ân için olsun, bu dayak-tan ayrıldımı hemen düşeceği mu-hakkaktır.

Onun gittikçe şiddet bulan zul-mü ve her gün yeni bir husunetle artan vahşeti sade bunu gösterir, ki bu rejim süngüye dayanmadan duramaz ve kan içmeden yaşayamaz!

Fakat galiba dörtkütüklere kanlar içerisinde onun atik boğulacağı günler de yaklaşıyor!

M. E. Resul-zade

Bir kırğının on beş yıllığı

(1918 — 31 Mart — 1933)

Azerbaycan milli istiklâl mücadelesi tarihinde 31 Mart denildiği zaman, aklı daima 15 yıl evvel bolşeviklerin Bakü'da işra etmiş oldukları umumî kırğın ve katliâmı gelecektir. Bir katliâm, ki üç gün içerisinde on beş bin gûnahsız Azerin kan akmış, hanınları ve mameurleri yerle yeksan edilmiş, her taraf kana ve ateşe verilmiştir. Tam üç gün üç gece yerden gökten ve denizden Bakü'ya bomba ve kumbaralar yağmıştır.

Bu katliâm Bakü ile iktifa etmemiş, Şaumyan, Arakelyan, Amazasp, ve Lalyan'ın "kızıl kahramanları", kendi tabirleriyle "Türkiye'nin Bakü cephesini yarıdıkları" sonra yüzü simale-Kuba'ya, garba-Şirvan'a ve cenuba-Salyan, Muğan ve Lenkeran'a geçerek on binlerce Azeri Türkü kılcıkta geçirmiştir. Şarkî Azerbaycan baştan başa odutmuş, yarıyordur.

On beş yıl bundan evvel cereyan etmiş ve neticede bizden zafer ve galibiyetimize hitam bulmuş olan bu katliâmın Kafkasya'nın Rusya'ya karşı almış olduğu vaziyette sıkı surette alakası vardır.

Çarlığın sukutu üzerine Rusya'da teşekkül eden muvakkat hükûmet, Kafkasya viskrallığını dahi devşirmek üzere Rusya parlamentosunun Kafkasyalı azalarında mütarekkesi, Hususî Maverayî Kafkasya Komitesi" adile bir hükûmet tayin etmiştir.

Rusya'da Teşrinî Sani 1917'de muvakkat hükûmet devrilerde, hakîmîyet bolşeviklere geçtikten sonra, Maverayî Kafkasya Komitesi, mahallî teşkilatlar, Maverayî Kafkasya'nın "Maverayî Kafkasya Komiserliği" şeklini almış, bolşevik rejimini kabul etmiş, müstaklil memleketi idareye şerh etmiştir.

Rusya kan ve ateş içerisinde yarıyordur. Kafkasya'nın bu aşetjen kenarda kalması için var kuvvetlerini sarfeden siyasi birlikler ve milli teşkilatlar, Maverayî Kafkasya hükûmetinin teşrii bir müesseseye ihtiyacı olduğunu hisetmişlerdir. Bunun için bolşevik tarafından koğulmuş olan Rusya meclisimessanının tahat olunmuş Kafkasyalı mebusları Tiflis'e toplanarak, 10 Şubat 1918'de "Maverayî Kafkasya Seymi" namile Azerbaycan, Gürcü ve Ermenilerden ibaret müstarek bir parlamento teşkil edilmiştir.

Maverayî Kafkasya komiserliği istifa ederek, Seymen me'sul bir hükûmet intihap edilmiş ve Kafkasya fîten federasyonu bir cumhuriyet haline geçmiştir.

Fakat bu cumhuriyet daha istiklâlini resmen ilan etmemiştir. Nisanın 9'unda 1918'de Maverayî Kafkasya Seymi bu akta da icra ederek, Kafkasya'nın müstaklil bir devlet olduğunu ilan ediyordu.

Artık Kafkasya ile Rusya arasında hiçbir münasebat kalmamıştı. Bu gidişin nereye varacağı belli idi. Kafkasya Seymi memleketi, hakiki fe-

deratî bir cumhuriyet haline getirmek için kendisini teşkil eden milletlerin hududunu tayin edecek, Seym hakîmîyetini Şimalî Kafkasya'ya da teşmil edecek, 4 Kafkasya milletinin milli devletleri meydana gelecekti.

Kafkasya milletlerinin el-ele vererek milli istiklâl ve milli hakîmîyete doğru yürümlerine mani olmak için Moskva en şeytani tedbirlerle müraacat ediyordu.

Moskva, Stepan Şaumyan'ı İevkâlâde komiser sıfatile, Kafkasya'ya tayin etmişti. Bu adam, Maverayî Kafkasya hükûmetini yıkmak ve sovyet rejimini tesis etmek için Tiflis'te ihtilâl teşebbüsünde bulundu. Fakat bu teşebbüs Gürcü milli kuvvetleri tarafından tenkil edilerek Şaumyan'ın kendisi firare icbar edilmiştir.

Buradan Bakü'ya kaçan Şaumyan, Azerbaycan köylülerini tahrik etmek istedi ise de muvaffak olamadı.

Bakü'nün kendisinde de vaziyet Rusların ve komünistlerin aleyhinde idi. Bünyen intihabatta ekseriyet, Azerbaycan milli demokrat fırkası "Müsavat"ın eline geçmişti.

Erzak komiteleri seçkilerinden başlamış, belediye, meclis müessesen ve amele sovyetleri seçkilerinde karar hepsinde "Müsavat" ekseriyet kazanmıştı.

Bakü petrol ocaklarında çalışan amele'nin 75%-ni Türklere teşkil ediyordu. 60.000 ameleden ancak 10.000-ni Rus ve 8.000-ni Ermeni idi. Amele sovyetleri teşkisinde Türklere bütün seslerini "Müsavat" fırkasına vermişti. Yerde kalan amele muhtelif Rus siyasi fırkaları ile Ermeni partileri arasında parçalanmıştı.

Bundan başka Türklere, merkezi ve mahallî amele üzere milli komiteler teşkil etmiş ve bu milli teşkilatları etrafında birleşmiş bulunuyordular.

Yeni ahali içerisinde nüfuzu olmayan bolşevikler, 1918 senesi başlarında Lenin ve Stalin imzasile "Dekret Nr. 13" namile maruf bir boyanname nesrettiler. Bu dekrete göre, Moskva Türkiye'nin 6 şark vilayetlerle Kafkasya Ermenistan'ından ibaret Büyük Ermenistan teşkiline yardım edeceğine söz veriyordu. Yalnız kuru söz değil, resmi kararlarla rus ordusunun çekilmeğe olduğu Türkiye'nin şark vilayetlerinde hakîmîyetin Ermeni milli aylarına devir ve teslimi emrolunuyordu.

Bu oyuna Moskva Ermenilere istinaden Kafkasya'da yerleşmek istiyordu. Aynı zamanda Şaumyan, Arakelyan, Ter-Mikayelyan ve Saakyan Astrahan, Petrovski, Krasonovodsk ve İran tarikhile cepheden geçen Ermeni aylarını Bakü'da tutuyor, onlarla Ruslardan ibaret kızıl ordu teşkil ediyordular. Bu suretle şark Ermenilerden müstaklil bir ordunun başına maruf cellaat Avakyan geçmişti.

Bu kuvvete istinat ederek bolşevikler

31 Martta, yani Maverayî Kafkasya'nın ilanı istiklâlî arifesinde, Bakü'da hareketle geçmiş, umumî katliâm başlamışlardı.

Ermeni askerleri kumandanlarından Amazasp, Emirof, Lalayet ve başkaları birer-birer sovyet rejimini, "kabil" ederek, "kızıl ordunun" başına geçiriyorlardı.

Semahi katliâmın icra eden "kızıl ordunun" başında Emirof duruyordu. Salyan'a Muğan'a, Lenkeran ve Astara'ya, milli Azerbaycan aylarını terki silah etmek için, gönderilen kızıl ordunu, maruf haydut Ştiyopa Lalayet idare ediyordu.

Astara'dan Kızıl Ağac'a kadar bütün şehir, kasaba ve köyleri "Aleksander Jander" vapurundan bombardman ve tahrip eden bu celeretler bu halavinin varını-yokunu vapurlara doldurup götürüyordu.

Lalayet'in celereti, köyleri kana ve ateşe veriyor, ev-ev doluşarak olamaz haylazlığını yapıyor, ahaliyi kılcıkta geçiriyor, kadınları ve kızları esir ederek götürüyor, onlara vahşicesine tazarruz ediyordular.

Bugün olduğu gibi, o günlerde dahi Kafkasya'nın üç başlıca milleti olan Azeri, Şimalî Kafkasyalı ve Gürcüler birbirine yardım elini uzatmışlardı. Bakü'nün yardımına ilk gelen Şimalî Kafkasya'nın milli ayları olmuştu. Knyaz Magalof'un kumandasında bir avuç Gürcü askerleri idi, ki milli Azerbaycan aylarile çöçün-çöçüne Aci-Kabul'da bolşevik-taşnak ordusunun karşısını kemışti.

Maverayî Kafkasya Seymi, Bakü kırğından 8 gün sonra Kafkasya'nın istiklâlî ilan ediyordu.

Bir yandan umumî harbin bıraktığı mirasın tasviyesi, öbür yandan da şarkî Azerbaycan'da başlamış olan anarşi ve katliâmın, Maverayî Kafkasya Seymine tarihî vazifesini nihayete kadar götürmeğe imkân vermedi. 26 Mayısı Gürcüistan federasyonundan çıkıyordu. Mayısın 28'de Azerbaycan ve Ermenistan birer müstaklil devlet olduklarını ilan ediyordular.

Şimalî Kafkasya ise daha 11 Mayıs'ta istiklâlî ilan etmişti.

Kafkasya milletleri, milli hudutları dahilinde birer müstaklil devlet haline gelmişlerdi.

Bolşeviklerin katliâmı, Azerbaycan hareketi milliyetini durduramamıştı; bilakis milli istiklâl hareketi şer'atın bir kat daha artırmıştı.

Azerbaycan cumhuriyeti Türkiye'den aldığı kardeş yardımla Bakü'nün ve şarkî Azerbaycan'ın kurtuluşuna girişmişti.

Ve 15 Eylül 1918'de müttehîl Türkiye-Azerbaycan ordusu Bakü'yu düşman celeretlerinden temizlemiş, Azerbaycan'ın vahdetine temamiyeti mülkîyesini temin etmişti.

Millî Şura ile hükûmet Genç'den Bakü'ya taşınmıştı.

Tarihimizin karanlık sahifeleri kapanyor, parlak günleri başlıyordu. Kara günleri ak günler izlemişti. Millet medeni birer ahaliye geçmişti. Her tarafta hayat ve faaliyet kayıyordu.

Aynı zamanda Kafkasya'nın artık müstaklil umumî milletlere müstarek kendilerini korumak ve terakkî yolunda birbirine yardım elemek için, konfederasyon esası

rekeş Türklere tarafından çok fazla lüzumsuz kan döküldüğünü teslim ederler. Osmanlı emperatorluğu dahilindeki Ermeni hareketine yardım eden devletler, nihayet Türkiye dahilinde bir Ermeni devleti vücut getirmenin çok zor bir me'sele olduğunu anlamakta gecikmiyorlar. Türkiye'de uzun müddet ikamet ederek Ermeni me'selesini yakından tetkik eden ve Ermenilere karşı sempati besleyen fransız diplomatlarından Kambon diyor ki, "Osmanlı emperatorluğu dahilinde müstaklil bir Ermeni devleti yaratılmak imkânsız bir şeydir. Ermeniler, Bulgaristan ve Yunanistan gibi tabii hudutlar dahilinde bir devlet kurmak imkânında değildir. Zira, Ermenilerin kesif bulundukları ve diğer halkları icelerinde ertirikleri bir mntaka bile göstermek kabil değildir."

Diplomat ilâve ediyor: "Ermeniler Türkiye'nin dört köşesinde yerleşmişlerdir. Erveyere müstaklil kendisinde ise Ermeniler her suuu da unutmamalı ki, Ermeniler Türkiye, Asya ve İran tarafından bölünmüşlerdir."

İşte görüldüğü veçhile, Kambon'a göre Ermeni me'selesinin ilâline imkân yoktur. Türkiye'de de bu me'sele ahvatî kalıyor. Hadisat Kambon'un kehanetine tenamen hak verdi. Şöyle ki, bu adanın vaktile tahmin ettiği şeyler, birer-birer tahakkuk emekte gecikmedi. Hetta Ermeniler her zaman müzaheret göstermiş olan Amerika bile, onsonda şu kanaata geldi: Ermeniler, Türkiye Ermenistanı dahilinde daima ekalliyette kalmışlardır. Bir fikri 1920'de general Harbold tarafından nesretilen rapor sarahatle göstermektedir.

Ermeni ihtilâl teşkilatları yalnız Türkiye dahilinde faaliyetle bulunmakla iktifa pagandıca yapmak için zemin hazırlıyorlar. 19nci asır sonlarına doğru Ermeniler, baş faaliyet merkezlerini Maverayî Kafkasya'ya geçiriyorlar. Ermeni fırkaları arasında az-çok müteşekkil bir fırka gibi ad-

Traktörler berbat

Yeni tevkifler bekleniyor

Azerbaycan'da ve alelumum Sovyetlerde, malum olduğu üzere, ziraat planlarının imkinaline mani olan bin-bir sebeplerinin en mühimleri köylünlüğün yer ekmeğinin imtina emmesi, ekin hayvanlarının kesilip mahvolduğu, ekin aletlerinin yokluğu v.s. y. s. d. Sovyet hükûmeti bu vaziyetten müessesir değildir. Müteessir değildir, bir sari ile ki, lazım kadar traktör mevcut olan. Çünkü kendi elinde tuttuğu bu traktörler vasıtasile ziraatî fabrikalar gibi elinde tutmağa muvaffak olacaktır.

Fakat felâket burda, ki evvelâ: lazım kadar traktör yok. Saniiyet: mevcut traktörler da işe yaramıyacak bir vaziyette bulunuyorlar.

18 Şubat 1933 tarihli "Zarya Vostoka" gazetesinin yazdığına göre Azerbaycanın 29 makine-traktör istasyonu Martın birinde kadar 1.064 traktör tamir etmeli idi. Bu traktörlerin 537' adedi hiç işe yaramıyacak bir halde, 507'si de orta derece tamir muhtaç imişler. Bu vaktâ kadar ancak 439 traktör tamir edilmiş, bir kısmı, ki bunlardan esaslı tamir muhtaç olanlar 33%, orta tamir muhtaç olanlar 49% teşkil ediyormuş.

Tamirat planı Azerbaycan'ın Leki nahiyesinde — 11,8%, Deliler — 25%, Kürde-mir — 29,5%, Terter — 28%, Berde — 32,7%, Kara-Bulak — 33,8%, Karadonuz — 35,4%, Kala-Meştâh — 21,1%, Masallı — 22,7%, Lenkeran 29,4%, nisbetinde ikmal edilmiş, Salyan, Gübyay, Genoa, Kazak Nahçevan ise, daha berabir bir halde imiş.

Bu münasebetle gazete gerek Azerbaycan ziraat komiserliğinde, gerekse nahiyelerde ve kazalarda bir çok me'sulîyetlerin me'suliyete celbini talep etmektedir.

Merkezden kazalere tetkik heyetleri hareket etmiştir.

üzerinde birleşmek tezini meydana atmışlardır. Ve buna ilk adım olarak Azerbaycan'la Gürcüistan arasında tedafî bir ittifak aktedilmişti.

Kafkasya cumhuriyetleri beynelmînel tasdikla mazhar olmuşlardır.

Fakat iki yıl sonra Moskva başka bir kombinzyonda istifade ederek, 27 Nisan'da yeniden Azerbaycan'ın ve onun arısında bütün Maverayî Kafkasya'yi istilâ eyledi.

Kafkasya cumhuriyetleri bu müstarek düşmana karşı müstarek kuvvete çıkamadılar. Bununla beraber mücadele bitmemiş, ümitler kırılmamıştır.

Kat'i ve sarımsız bir imanla inanıyor, ki 31 Martı 9 Nisan, 11—26 ve 28 Mayıs ve nihayet 15 Eylül izlediği gibi, 27 Nisan'da yeni bir 15 Eylül izleyecektir.

Ve Kafkasya konfederasyonu halinde birleşmiş olan Kafkasya milletleri bu dela vahit bir cephe halinde hareket edecek, müstarek düşmanla müstarek cenarşıpacak, Kafkasya'yı ebrilçile koruyacaklardır.

31 Martın intikamı böyle alınacaktır. Mirza-Bala

Millî hareket ve milliyet me's'alesi

Ermeni me's'alesi

Ermeni me's'alesi çok karışık bir me's'aledir.

İttiraf etmeli ki, bu me's'ale yalnız Kafkasya'nın değil, aynı zamanda bütün Asya Şarkının da bir faciasıdır. Ermeni me's'alesi, geçen asrın 80nci senelerinde doğru meydana çıkmıştır. Garipdir ki, bununla ilk önce haricete yaşayan Ermeniler uğraşmışlardır. İngiltere, Fransa ve Amerika'da Ermeni siyaset adamlarının teşkil ettikleri dernekler hep, Ermeni milletinin milli şuurunu inkişaf ettirmek ve ona yeni terakkî yollarını göstermek şiarile ortaya atılmışlardır.

Malûna olduğu üzere, Avrupa'nın devlet ve siyaset adamları arasında Balkan milletlerinin menafiline gözetlen faaliyet, bu devirde en hararetili bir sahaya girmiş bulunuyordu. 19nci asır sonlarında, Osmanlı emperatorluğunun hristiyan tebaalari için müstaklil ocaklar vücut getirmiş lehine çok kitap ve makalelere müstaklil devlet lehine yapılan bu kabil bir tahrik ve teşvikin, Ermeni milletinin mütefekkir zümresi üzerine muayyen bir tesir yapacağı gayet tabii idi. İşte bu tesirlerdir ki, Ermeniler bu münasip fırsattan ve büyük devletlerin Osmanlı emperatorluğuna karşı gösterdikleri hisusmetten istifade, bir Ermeni me's'alesi çıkarmıştı tasarıyor ve bu fikri her tarafla yaymak için daha fazla propaganda kuvvet vermek yolunu tutuyorlar.

Bu gayeye hizmet için Ermeniler, merkez olmak üzere Londra'ya intihap ediyordular. O sıralarda Gladston'un türkülk aleyhine müteveccih fikirlerini henüz canlı bulun-

duğu Londra'da, dernekler teşkil ediliyor ve bu suretle Ermeni ihtilâlcileri arasında ilk defa olmak üzere — Avrupa'nın yardım ve himayesile — "Müstaklil Hür Ermenistan" yaratmak fikri uyanıyor. Ermeni me's'alesine daha nümayişkârane bir süs vermek için Ermeniler, az müddet sonra tedhiş usuluna geçiyorlar.

Garp devletlerinden bir çoğu, müstaklil bir Ermeni ocağının vücut gelmesi fikrini hoş görüyorlar. Zira, Rusya emperatorluğunun Maverayî Kafkasya hududlarındaki tesir ve kuvveti göttükçe daha fazla artıyor ve netice itibarile bir taraftan Fars körfezine, diğer taraftan da Ak Deniz ulaşmak için, Rusya'nın Türkiye ve İran içerde başka Rusya, Ermeni ihtilâlcilerle Türk hükûmeti arasındaki ihtilâlâ müdahale etmek suretinde kendisi tesirini Anadolu'da dahi kuvvetlendirmek çalışıyor. Rusya'nın Ermeni me's'alesi hususunda onaydığı bu oyun, müslüman Asya'nın mukadderatı aleksardar büyük devletler için bir tehlike teşkil ediyordu. İşte, bu tehlikenin bir derecede kadar önüne geçmek maksadile bir ki, müstaklil bir Ermeni devletinin vücut gelmesine yardım ediyordular.

Bu plann tahakkuku için evvelâ Türkiye'de meskün Ermeni halkı arasında propaganda yapmak icab ediyordu. Bu maksadla, hepsinin müstarek bir ide etrafında birleşmelerine rağmen, muhtelif siyasi teşekküller vücut ediyordu.

1890 sonlarına doğru, "Daşnaktsuyun", "Hincak" ve Ermenistan istiklâl fikrini harekete müdafaa ve tervic eden "Ermenistan" fırkaları teşekkül ediyor. Bu propagandanın tesiri altında cereyan eden vakayii takip edenler, gerek Ermeniler ve ge-

1) 29nci nushadan matbat.

31 Mart

1918 senesi 22 Martta, Bakü'nün „İsmailiye“ binasının muhtesem salonunu milli musiki, dans, kahkaha, sevinç ve gülüş tirdiyordu.

— Millet „Nevruz bayramını“ karşılamakta idi.

Bir hafta sonra, 31 Martta ise, o tarihi hane, Azerbaycan'ın bütün siyasi, ilmi, edebi, bedii, iktisadi ve ictimai cemiyet ve teşkilatlarla, kütüphane, kuraathane, yetimler yurdunun yerleşmiş olduğu bu koca saray, kuru bir kadit halinde matem içerisinde idi.

Yandırılmıştı.

Yandırılan bir tek „İsmailiye“ değildi: Türklerle mahsus bütün matbaalar, matbuat idarehaneleri, milli tiyatrosu binaları, mektepler, hastahaneler, camiler, millî-medenî müesseseler yerle yeksan edilmişti.

Bir hafta içerisinde Bakü bütün simasını değiştirmişti.

31 Martta 15.000 günahsız Türk kesilmiştir.

Günün kahramanları:

— Şaumyan, Avakyan, Arakelyan, Ter-Mikaelyan, Saakyan, Lalayan, Amazasp, Emiryân v. s.-idi.

Eltilde Lenin ile Stalin'in 13 mürurula mezur dekretleri olan Stepan Şaumyan, mezur dekretlere göre „Büyük Haystan"a mukabil Azerbaycan'ın „sovyetize“ edecek, burada Moskva hâkimiyetini kuracaktır.

Bunun için müessell Ermeni kuvvetlerine ne dayanarak Türkleri kesiyordu. O Mart günlerini fotoğraf ve vesakile tesbit etmiş bir çok İrani, Leh, Gürcü tayınorum; ve bunların hiç birinden olamayan M. Kulka nam bir ecebi hadiseyi şöyle anlatıyor:

— „Munhasiren Müslüman ahali tarafından iskân edilmiş mahallelere giriş ahalisi öldürüyor, şemşirle parçalıyor, süngülerle delik-deşik ediyor, evlere atar ve yeri, çocukları bu ateşlere atarak diri-diri yakıyor, üç-dört günlük sıkı-şer-ocukları ise süngülerle takıyorlardı.

Hadisati mütekip topkapa gömülümiş 57 islam nâşi buldu. Bunların kulakları, burunları koparılmış, karnları yitilmiş âzâleri kesilmişti.

Öldürmedikleri kadınları saçlarını bir birine bağlayarak uryan bir halde sokaklara sevk ve kendilerini tüfeki dipçiklerle darp ediyorlardı. Kimseye rahmedilmiyorlardı. Çocuklara rahm edilmemiş gibi, ihtiyaçlara da aman yoktu. Meselâ: Ali-Zade Hacı Emir'in evinde 80 yaşık annesi, 60-70 yaşık kadımları öldürülmüş ve 25 yaşında taze gelini diri-diri divara mihlamsırdı.

Bir sözle, Moskva Azerbaycan'da sosyalizm ve komünizm kurmakla meşgul idi.

Gerek M. Kulka'nın, gerekse diğer ecebilerin, o günlerin hatırası olmak üzere, almış oldukları ve bu gün ellerde mevcut fotoğraflar çok feci manzaralar arz ediyorlar. Melek kadar sevimli bir Azeri yavrusu, Bakü'nün bir divarına civilemiştir; ve çivi, yavrunun ta kaabini delip geçmektedir.

Bir yığı kırık-erkekli çocuk ölüleri, üzzerinde kocaman çoban köpekleri, bu mahsum yavruları görmiyor.

Çıplak bir kadın yere serilmiş, ölmüş... bu ölü vücudun kuruması memesini canlı

istide etmek niyetinde idi. Rusya'nın bu yeni siyaseti, Ermeni burjuvası arasında iyi bir hisle karşılanıyor. Buna mukabil Ermenilerin demokrat ve ihtilali fırkaları, hükümetin vaatlerine açıkca ademi itimat beyan ediyor ve bu tarzı siyasetin ne gibi niyet ve saikle yapıldığını, bir sözle bu siyasetin iç yüzünü meydana koymağa çalışıyorlardı. Rusya'nın bu okşama siyaseti, 1914, yani harbi umumi başlangıca kadar devam ediyor.

Harbi umumi başlangıca, rus hükümeti Ermenilere mütracaalet onları Türkiye ile harbe davet ediyor. Bu suretle teşkil edilen muhtelif Ermeni cemiyetleri Türk cephesinde harekete geçiyorlar.

Rusya'da harp kendi lehine bittiği takdirde, Ermenilere muhtariyet vereceğini vadetiyor.

Fakat Ermeniler, daha harp başlangıcında, eskî heyecan ve taşkınlık geçtikten sonra, Rus hükümetinin tamamen başka gayeler gözettiğini ve Rusya tarafından bir Ermenistan yapılabacağı fikrine inmanmanın mânâsız olduğunu anlamakta gecikmiyorlar. Rus ordusu, Türkiye arazisine sokularak, Erzurum ve vilayetlerini işgal altına aldıkları sonra, Ermenilerin Rusya'ya karşı besledikleri ademi itimatları bir kat daha artıyor. Rus hükümeti ve baş komandanlığının yürüttüğü siyaset, Ermenilerde şu kanaati hasıl ediyor: Rusya, Türkiye Ermenistanı halkını imha ediyor ve Ruslar „Ermenisiz bir Ermenistan“ vücutte getirmek istiyorlar. Artık bu ândan itibaren Ermeniler arasında bir telâs, bin bir be-hane ile cepheden firar, hatta Türk ordusuna iltihak gibi vak'alar kendini gösteriyor. Ermeni fırka rehberleri, Ermen mütezellerinin silâhları elde etmişler her ihtimale karşı muhafaza etmeleri için tedabir alıyor ve Ermenilerin günün birinde rus

Mav. Kafkasya'nın bütçesi

„Zarya Vostoka“ gazetesinin (28. 2. 1933) verdiği malumata göre, Mavereyi Kafkasya Sovyet cumhuriyetleri federasyonu merkezi icraasının Tiflis'te vuku bulan son içtimanda 1933 senesi federasyon bütçesi müzakere ve tasdik edilmiştir.

Mavereyi Kafkasya Sovyet cumhuriyetleri federasyonunun maliye komiseri Eremyan'ın maruzasına göre, 1933 bütçesi 376.000.000 manat (ruble) tahmin edilmiştir. Bütçenin gelir kısmı 85% nisbetinde „sosyalize edilmiş ve kollektifleştirilmiş iktisadiyatın temin edilmekte“ imiş. Gelirin yerde kalan kısmı dahili istikraz ile doldurulmaktadır.

Dahili istikraz suretile 1933de 108.000.000 manat elde edileceği tasavvur olunuyor. Bütçenin çıkar kısmına gelidikte bir defa 110.000.000 manatı Azerbaycan, Gürcüstan ve Ermenistan'dan ibaret üç cumhuriyetin, köy, nahiy ve kaza gibi mahalli bütçelerini teşkil eder. 100.000.000 manat üç cumhuriyetin marifine sarfedilecek.

21.000.000 manat ictimai-medeni işlere 90.000.000 manat üç cumhuriyetin halk iktisadiyatına;

30.000.000 manat zirarata ve alelumum köy iktisadiyatına;

7.300.000 manat elektrikleştirme işlerine sarfolunacağı düşünülmektedir.

Maarife sarfedilecek 100.000.000 manatın 25.000.000 manatı darülmunlara, teknikumlarına sarfedilecektir. Bu yılın sonuna doğru üç cumhuriyetin teknikumlarında 45.000, darülmunlarında ise 17.300 kişi okuyacaktır.

Umumiyyete 1933 bütçesinin geçen yılı nisbeten 13% fazla olduğu kaydedilmektedir.

Gazete bütçenin gerek gelir, gerekse çıkar kısımlarının, Mavereyi Kafkasya'nın üç cumhuriyeti arasında ne nisbette bölünmüş olduğunu, Azerbaycan'ın ne nisbette iştirak ettiğini ve buna mukabil ne nisbette pay aldığı tasvir etmiyor. Fakat bir geçen yılların tecrübelerinden biliyoruz ki: Bütçenin gerek gelir kısmı, gerekse çıkar kısmı Azerbaycan'ın zararına tanzim edilmiştir.

Azerbaycan, bütçenin gelir kısmına 70%—75% nisbetinde iştirak ettiği halde, çıkar kısmından 25%—30% bile alıyor.

Hele Bakü petrol sanayinin temin ettiği o miyarlara bâlg olan gelir, ne Azerbaycan'ın bütçesine dahilidir, ne de Mavereyi Kafkasya'nın.

Bir yavru emmektedir. . . .

31 Martın hatıraları yalnız bunlar değildir.

Ben on binlerle Azeri kız ve kadınlarının esir sürüşü halinde götürüldüğünü, „Rekord“ tiyatrosunun o gün mahseri andran manzaralarını, esir pazarında Azeri kızlarının satıldıklarını v. s. v. kaydetmiyorum.

Çünkü 31 Martı hatırlamak ve canlandırmak için bu kadarı da kâfidir.

Bu kadarı da bestir. V. Nuh-Oğlu

hükümetle karşı-karşıya geleceklerine ihtimal veriyorlardı.

1915de Tiflis'te toplanan Daşnaktsuyun fırka kongresinde Ermeniler açıkca rus aleyhtarlığı gösteriyorlar. Ermeni siyasi rehberlerine kongrede deniliyor ki, Rusya'nın bu siyasetinde müstakil yahut muhtar bir Ermenistan'ın yaratılması kat'iyyen mevzu bahis değildir. Bilâkis Rusya işgal altına aldığı yerlerde merkezi Rusya'dan geçirilecek muhacirleri yerleştirmek ve tarihi Ermenistan arazisini Ak Deniz sahillerine, İskenderiye'ye çıkılmak için istifade etmek istiyor.

Kafkasya ordusu erkânı harp arşivinde bulunan resmî, mahrem bir vesikada yukarıda bahsi geçen kongre hakkında deniliyor ki: „Kongreye iştirak eden Andronik'in hararetili nutukları onsuzda taşkınlık gösteren kongreye daha fazla coşurdu. Andronik, samimi olarak kendi Ermenilerine dedi ki, Rusya, Türkiye'den daha tehlikeli bir düşmandır. Öyle bir düşman ki, günün birinde mücadele edeceğimiz muhakkaktır.“

Bu taşkınlık, 1917 senesine, yani rus ihtilaline kadar devam ediyor. İhtilal ve bunu mütekip cepheye hisule gelen bozgun, rus askerlerinin çekilişi, Kafkasya vaziyetine tamamen başka bir şekil veriyor.

En sonda, Rusya'nın, Ermenilere yardım değil, ancak kendî emperyalist planlarının tahakkuku için çalıştığıma kani olan Ermeni siyasetleri, Ermeni mes'olesinin ancak Mavereyi Kafkasya Ermenistanı'nda hiç bulcağı kanaatına geliyor ve diğer Kafkasya milletleriyle mütesan bir surette yaşamak ihtiyacını hissederek Kafkasya Ermenistan'ın teşkil ve kuruluşuna başlıyorlar.

(Arkası var)

Dr. Mir Yaqub

„İstiklâl“in anketi Kafkasya konfederasyonu hakkında

Sualler:

- 1 — Kafkasya milletlerinin bulundukları Rusya istilâsından halâslarını nasıl tasavvur ediyorsunuz?
- 2 — Mezkûr halâs için Kafkasya mikyasında bir ittihat tasavvuru takdirinde, bu milletler arasındaki vahdetti nasıl telakkî ediyorsunuz?
- a) İstihlâs devrine mahsus muvakkat bir ittihak şekkindemi, b) daimî şekilde olacak federatif bir ittihatımı?
- 3 — Sızce Kafkasya'da federasyonu icap ettiren müsterek ihtiyaç ve âmiller nedir?
- 4 — Daimî ittihat ve federatif bir rabita tarafları olduğunuz takdirde, Kafkasya için federasyonu, yoksa konfederasyonu istiyorsunuz? Ve niçin?
- 5 — Kafkasya konfederasyonunun Sızce müsterek ne gibi müesseseleri olmalıdır?
- 6 — Konfederasyon idesini terviç için Kafkasya muhacereti Sızce neler yapmalıdır?

Kayıt: İşbu sâller haricinde kalan hususat hakkında verilecek cevaplar dahi memnuniyetle neşrolünür.

Cevaplar:

IV
1 — Kafkasya milletleri buldukları rus istilâsından ancak müttehit ve müttehit bir hareket ve mücadele ile kurtula bilir ve gelecekte de gene bir arada müttehit olarak yaşayacaktır ki, rus tehcâmünden halâs ola bilirler.

Bu ciheti, Kafkasya tarihi çok bâzır bir surette göstermektedir. Rusya'nın Kafkasya'yı ilk istilâsı ve ikinci defa olarak bölgeviklerin Kafkasya cumhuriyetlerini kanlara boyayarak istiklâllerine taarrüz etmesi hep Kafkasyalıların müttehit olmaması yüzünden ileri gelmiştir.

2 — Kafkasya cumhuriyetleri kendilerini hariceten gelen tehlike ve taarrüz karşı korumak için muhakkak müttehit bir hale gelmelidirler. Bu ittihat, yalnız istihlâs devrine ait olmayıp, daimî olmalıdır. İttihada dahil cumhuriyetlerin hepsi birbirini müdafaa etmelidir. Bu cumhuriyetlerin her biri yalnız kendî istiklâmı ilân ederek, korumakla iktifa etmemeli, diğer cumhuriyetlerin istiklâlleri için dahil çalışmalıdır.

3 — Kafkasya federasyonunu icap ettiren müsterek ihtiyaç ve âmiller şunlardır: a) Kafkasya cumhuriyetleri ayrı-ayrılıkta çok ufak ve zayıf olduklarından ve mevkiilerinin coğrafî ehemmiyeti dolayısıyla, hariceten gelecek müstevli kuvvete karşı yalnız basına kalkıyacaklarından müttehit bir halde yaşamağa zorlandırılır.

b) Kafkasya cumhuriyetlerini müsterek yaşamağa icbar eden mühim âmillerden biri de müsterek iktisadi ihtiyacıdır.

Mehmet Ali Resul-zade

Bakü „temizleniyor“

Bakü sovyetinin reisi ne diyor? — Köylerden kaçan „mahrumlar“ Bakü'ya dolmuş, aileleriyle beraber sokak ortasında yatıyorlar. — Çıkarılacak bunlar imiş. — Pasapor kilmere verilecek? — Bakü'yu „temizlemek“ için polis kuvveti kâfi gelmiyor.

—

Bakü'da Mart ayının birinden itibaren pasapor usulu tatbıkına şuru edildiğini yazmıştık. Bu münasebete „Zarya Vostoka“ (1 Mart 1933) gazetesinin muhabiri Bakü sovyetinin reisi Balahnin ile görüşmüş ve aşağıki malumatı almıştır. Balahnin demiştir ki:

„Bakü'ya her taraftan bilhassa 1931 ve 1932 senelerinde akın başlamıştır. Bakü'yu dolduran bu adamlar yalnız petrol ocaklarında çalışmak isteyenler değil, çoğu kolçomaklardır, ki aileleri ve eşyalarını taşıyanları, rihatsız doldurarak sokak ortalarında yerleşip yatıyorlar.“

Balahnin, bu köylerde yaşamak hakkında mahrum edilen insanların şehirlerde hürsüzlük ve al-verle meşgul olduklarını, emniyet ve asayişî haleldar ettiklerini uzun-uzadı yazı izah ettikten sonra, bunları şehirlerden de ihraç etmek maksadile pasapor usulüne geçilmiş olduğunu söylemiştir.

Şehir, mesul ölü komünistlerin riyasetinde, ayrı-ayrı muntakalara bölünmüştür.

Pasapor: amele, memur ve „taydad işle meğul“ olan vatandaşlara verilecektir. Pasapor almak için her amele, ikametkâhtan ve çalıştığı müesseseden vesika getirmeye mecburdur.

„Şüpheli celbetmeyen amele ve memurun pasaporu evvelceden hazırlanmış bulunacaktır.“

Balahnin beyanatının sonunda demiştir ki:

„Bakü kolçomak, sovyet aleyhtarı, cânî gibi unsurlardan temizlenecektir. Bu münasebete Bakü polis teşkilatına çok büyük bir vazife terettüp etmektedir. Bütün teşkilatlar polise yardım etmelidir. İlk su-

rada Bakü sovyeti, nahiy sovyetleri ve amele cemiyetleri bütün âzâlerini seferber hale getirip polis hizmetine vermeli. Bakü temizlenmelidir. . . .“

Fakat bu mahrumlar nereye gidecekler?

Bu sorğunun cevabı yoktur. İhtimal ki buna, „muzur tanğası“ ile diğer tabakadan terfi edilmiş o „mahrumlar“ da cevaptan acizdirler.

Aç, işsiz, yurtsuz, ailesi, eşyası, çocukları ile beraber köylerden şehre kaçan ve burrada sokak ortasında yatan insanlar buradan nereye gidecekler?

Yeni aziller

Azerbaycan komünist fırkası merkezi komisesinin Gence bürosu, Gence mensucat fabrikası müdürü Mirzoyev'in, muavinleri Novak ve Oganesyan'ın ve amele komitesi reisi İbrahimof'un azillerine karar vermiştir.

Gerek adları yukarıda yazılı olanların, gerekse fırka komitesi mesul kâtipi Pogosofof'un mesuliyete celbedilmeleri emredilmiştir.

Aynı zamanda Azerbaycan yüngül sanayi komiserliğinin vazifesini ifa edemediği, fabrikayı idareten aciz olduğu tesbit edilerek, bu hususta komünist fırkasının merkezi kontrol heyetinin nazarı dikkatı celbedilmiştir.

Gence mensucat fabrikasının muvakkat müdürlüğüne Azerbaycan yüngül sanayi komiserliği heyeti idare âzası Rahimof tayin edilmiştir. („Zarya Vostoka“, 18. 2. 1933.)

Japonya ve Mogolistan

„Berliner Tageblatt“ gazetesi, 28 Mart 1933 (Nr. 145) tarihli nüshasında, Japonya'nın Mogolistan'ı Çin'den ayırmak niyetinde olduğunu kaydediyor, aynı mevzu hakkında „Neue Telegraphen Dienst“ ajansının Moskva'dan aldığı ölümlü sayı dikkat bir malumat nesrederek, diyor ki:

„Gecelerde Mogol prenslerinin birisi Cehol vilayetine paytahtı Çengde'de bulunan Japon ordusu erkani harbine varti olmuştu. Teşekkül edecek yeni Mogol devletinin ismi „Tajuanquo“ olacaktır. Bu tabiri „Juan'ın Büyük Milleti“ manasını ifade ediyor. Juan, maruf Çengiz hanedanının banisidir. „Pan-Mogol İttihadi“ nam büyük bir teşkilatın birinci kurulmasını yakın zamanda davet edileceği beklenmektedir. Yeni Mogol Devletinin tesisi işinde, Japonya'nın dahi aktif surette iştirak etmesi için, kendisinin davet oluncakı emzeli mevzuabna kurulayda takarrür edecektir.“

Alman matbuatı organlarının ve Berlin radyosu istihbarat şubesinin verdikleri mü-tammim malumata göre, Japonya'nın Mogol Devleti tesisi uğrunda sarfettiği gayretler, Moskva'da büyük bir heyecan meydana getirmiştir. „Pravda“ gibi büyük sosyal gazeteleri bu münasebette makaleler nesrederek Japonya'ya karşı siddetli hücumlarında bulunmaktadırlar.

Azerbaycan'da

Petrol İstihsalı

„Zarya Vostoka“ (22. 2. 1933) gazetesi Azerbaycan'da petrol istihsalının güdeni aşırı düşmesine hasrettiler bir yazıda aynen şunları kaydetmektedir:

„Azerbaycan petrol komitesi maddelerinin güdeni güne gerilemesine en mühim sebeplerden biri petrol kuyularının boş durmasıdır. Bir çok kuyular aynen, hatta yıllarca boş durmaktadır.“

Hali hazırda bütün Bakü mntakasında 3.340 petrol kuyusu işlenmektedir. Bu kuyuların 1.000-ni derin olup makine ile istihsal yaparlar.

Boş duran kuyuların çoğu en fazla petrol veren Lenin, Stalin nahiyelerinde Buhta gibi nahiyelerdedir.

Mesela: Buhta'da 660 petrol kuyusundan her gün işleyen 310-315 kuyudur. Boş duran kuyuların miktarı aydan aya artmaktadır. Teşviri Sanide her gün 307 kuyu duruyordur, Birinci Kânunda bu rakam 343-ü buldu, İkinci Kânunda ise işsiz duran kuyuların miktarı 354 oldu. Şubatın 17nde boş duran petrol kuyularının miktarı 3.130 olmuştur; Şubatın 18nde boş duran kuyuların 3.150 idi, ayın 19nde ise 3.178-ge gelmiştir.

İstihsal işleri böyle olduğu gibi, nakliyat işleri de berabardır.

Şubatın 20nde Bakü'dan Rusya'ya 99 sistern petrol nakledilecek iken, ancak 46 sistern doldurula bilmiştir. Bu da günde imkân programın 47% nisbetinde demektir. Şubatın 26nda 144 sistern yerinde 56 sistern doldurulmuştur. („Zarya Vostoka“, 28. 2. 1933.)

Bakü'da Azerbaycan petrol komitesinin reis muavini Ağaverdiyev'in riyaseti altında, petrol ocakları müdürlüğünün bir içtimai olmuştur. İctimai 1933 senesi İkinci Kanun ayı istihsal müzakere edilmiş, neticede anlaşılmuştur ki: Bütün petrol ocaklarında İkinci Kanun programı imkâl edilemiştir.

Balakhana-Sabancı mntakası, programın 87% nisbetinde imkâl edilemiştir; bu mntakada her gün 450 kuyu boş duruyor.

Stalin namına olan mntaka, programın 31,9% nisbetinde imkâl edilemiştir; Buhta mntakası 78% muvaffak olabilmektedir. Bu mntakada her gün 102 kuyu çalışmadır durumda imiş. Orjonikidze namına olan mntaka, programın 42,2% nisbetinde imkâl edilemiştir.

Mntakalardan yalnız birisi 90% nisbetinde istihsal yapı bilmiştir. („Bakinski Raboçi“, 12. 2. 1933.)

Ağdam'da muhakeme

İstihlak kooperativede yapıldığı zıyançılıktan dolayı devleti 400.000 ruble ziyan sokmakla ithham edilen Hatemof'u ve arkadaşlarını muhakeme etmek için Ağdam'a Bakü'dan seyyar mahkeme izam edilmiştir. („Bakinski Raboçi“, 22. 1. 1933)

Ruslaştırma

„Bakinski Raboçi“ (21. 1. 1933) gazetesinin yazdığına göre Bakü sovyetinin kararları Puta-Şubani petrol nahiyeleri „Molotof rayonu“ tesmiye edilmiştir.

Bir İlgâ

„Bakinski Raboçi“ gazetesinin (14. 2. 1933) yazdığına göre „Bakneftitifik“ nam petrol amelei kooperasyonunun kapatılması emredilmiştir.

Azerbaycan'da askerî hayat

Azerbaycan ordusu hakkında kısa malumat — Milli ordumuz nasıl kurulmuştu? — Bolşevikler onu nasıl dağıttılar? — Azerbaycan diviziyasının mahiyeti neden ibarettir? — Askerlerin komünistleşmesi ve proletarlaşması. — Azerbaycan diviziyasının vazifesi ne imiş?

Azerbaycan'da askerî hayat ne haldeydi?

Bu hususta „Azerbaycan diviziyasının komandanı“ (firka kumandanı) G. Vezirof ile aynı firkanın siyasi işleri reisi C. Aliyev'in 23 Şubat 1933 tarihli „Komünist“ gazetesinde müştereken yazmış oldukları: „Azerbaycan kızıllı serhatler karaulunda“ başlıklı ve rus kuzl ordusunun 15 yıllığı için yazılmış makalesinde istifade edilmiştir.

Malum olduğuna üzere, çarlık zamanı Azerbaycan Türklerinde asker alınmazdı. Bu yüzden istiklal mücadelesinde ve memleketin emniyeti ve asayişinin temin işinde çok müşkülata maruz kalmıştı.

İstiklal devrinde milli Azerbaycan hükümeti, çok büyük mahrumiyetlere bakmayarak harbiye mektepleri yaratmış ve az zamanda 30.000-ne yakın muntazam bir milli ordu vücude getirmişti.

Bu genç ordu, memleketin Muğan ve Lenkeran vilayetlerinde Karabag ve Zengezur vilayetlerini düşman istilasından temizlemeğe, harp-darp görmüş düşmanlara galip gelmeğe muvaffak olmuştu.

İstiklâlden sonra Rusya'nın ilk işi, bu orduyu dağıtmaktan ibaret oldu. Zabitân kadrosu, kısmen kurşuna dizildi, kısmen dağıtıldı-gelmek ölkelere, Sibiryalara sürüldü. Ondan sonra talim, terbiye ve tedris işleri ruslaştırıldı.

Kızıl rus ordusuna dahil Rus, Ermeni ve Türkten ibaret, „enternasyonal“ bir „Azerbaycan firkası“ teşkil olundu.

Bu firkanın mahiyeti neden ibarettir?

Vezirof ile Aliyev bize anlatıyorlar: — . . . 1931de askere alınanların 41,5% nisbeti komünist iken, 1932de askere alınan gençlerin siması temamilen değişmiştir; komünistlerin nisbeti 53,2%-ge yaklaşmıştır.

Diviziyanın komünist heyeti, 1931de

56,8% iken, 1932de 75,1% olmuştu. 1931de komünist firkasına 1.091 asker kabul olunmuş iken, 1932de komünist firkasına girenlerin miktarı 1921 kişi olmuştu.

Diviziyanın genç komünistler teşkilatına 1931de 456 asker girmişken, 1932de 529 asker dahil olmuştu.“

Geçen yıl diviziyada „temizlik“ yapılmış, binlerce „proletar olmayan korkulu unsurlar“ ordudan atılmıştır. Aynı suretle kumanda hayatında da „temizlik“ icra edilmiş ve „muzur zabıtlar“ kogulmuştur.

Bütün bu „temizlikler“ neticesinde ordu temamilen „proletarlaşmış“ ve „komünist firkasının emniyet edecek bir kuvveti olmuştu.“

Fakat yazının başına bakılmasını. Bu diviziyâ, hudutları muhafaza için degildir. Bunun için, Azerbaycan Sovyet hükümeti tarafından „evlathaga alınmış“ kızıl rus ordusu vardır. Azerbaycan askerlerinin asıl vazifesi bakşadır.

Vezirof'la Aliyev'e göre bu vazife:

„Azerbaycan diviziyası, birinci derece siyasi mektep vazifesini muvaffakiyetle yerine yetirmektedir. Köyler için yıldıan yıla daha çok bolşevik yetiştirmektedir. Bu sayede ise Azerbaycan, pamuk ve petrol programlarını muvaffakiyetle yerine yetirebilecektir.“

İşte, „Azerbaycan diviziyasının“ asıl vazifesi budur.

Bir bolşevik propagandası mektebi.

Onun içindir ki, Türklere silah falan bile verilmiyor.

Azerbaycan'da milli bir ordu mevcut değildir.

Mevcut olanlar komünist firkasına mensup olan azalerdir.

Moskva, Azerbaycan'ın milli müsellah bir kuvvetin mahrum etmiştir.

Hayvan ve insan

7 — İş zamanı hayvanlara haftada bir gün tam istirahat verilecek.“

Tam on dört maddeden ibaret bu „hukuku hayvan byyannamesi“, hayvanların hukukuna tevazü edenlerin ağır surette tecziye edilecekleri hitam bulmaktadır.

Emekten, etten, yarıdan, sakardan, hatma menzilden, evden, bir yerde oturmaktan haklarında her bir insan haklarında mahrum ve bir köle vaziyetinde bulunan Sovyet vatandaşlarının, bu dekreti okurken, ne çektiklerini tasavvur ediyoruz. Onlar hepsi bir ağızdan:

— Keşki öktüz olsaydık, keşki esek ve yahut deve olsaydık. . . . Keşki bize de hayvan muamelesi yapılsalardı. . . . diye inim-inim inildemişlerdir.

Me'sut mahlutklar.

Hoşbahat hayvanlar.

Hiç olmazsa sizin düşüneler vardır. Hiç olmazsa sizin hukukunuzun himaye eden bir hükümete maliksinizdir.

Orada insanlardan da hayat, meişet, hürriyet ve istirahatın düşünün bir hükümetleri olsaydı! . . .

Sizin bütün hususiyetiniz, diliniz ve şururunuz olmanızdadır. Aşağı-yukarı aynı vaziyette bulunan Sovyet hükümeti sizden daha hayvandır. Çünkü ilave olarak, onlarda insaf, vicdan ve merhamet te yoktur. Halukibi ilim isbat ediyor ki: Siz hayvanların çoğu merhamet, sadakat ve muhabbet gibi yüksek duygulara bile maliksiniz.

Bugün esir ve köle insanlardan daha me'sut olan sizler, komünistlerden daha yükseksiniz. M. B. Mehmet-zade

Kızıl orduda isyan

Reyter ajansının Japonya menbalarından alınarak Harbin'den verdiği malumata göre Şubat sonlarında Sibirya-Mançurya hududundan duran 53ncü Sovyet alayında isyan çıkmıştır. Sebebi, azukunun azlığı meaşların vaktında verilmediği imiş. Bir kaç zabıtan tutulması üzerine isyan yastırılmıştır. Diğer bir kaç Sovyet alayları daha isyan eden alay lehinde hissiyatlarını göstermişlerdir.

Alman matbuatı organlarında intişar eden malumata göre, kızıl ordunun erzak rationsunu son zamanlarda tenakus edildiğinden, ordu içerisinde siddetli surette ademi memnuniyeti ve bâzen de kıyam vak'aları görülmektedir.

Şimali Kafkasya'da

„Kafkasya Dağları“ mecmuasının İran muhabiri, Enzeliden aşağıki malumatı bildirmektedir:

Kafkasya'dan her gün korkulu haberler gelmektedir. Gelenler, günden güne açık ve kılığın geniş bir şekil aldığını söylüyorlar. Hayat git-gide 1921-1922 senelerinin umumi açık günlerini hatırlatmaya başlamıştır. Gene her tarafta ağır kaliflesinin yürüyüşleri ve seferleri nazara çarpmaktadır. Açlar kalifesi baş götürmüş kaçıyor. Aileleri ve çocukları kaçan bu açlar, yalnız Rusya ve Ukrayna'dan değil, Kafkasya'dan da kaçanlar artmaktadır.

Kafkasya'dan kaçanlar bilhassa Ruslardır. Yerli ahali, kendi yurdunda acından ölmeğe tercih ediyor. Kafkasya'dan kaçanlar, Rusya'dan gelenlerle karışıyorlar.

İstasyonlar ve buferler hinca-hinç doluyor. Programsız hareket eden vağonların damları da kaçanlara dolmuştur. Açlık bilhassa Şimali Kafkasya'da bâkîdir. Cenubi Kafkasya'da açık daha o kadar siddet göstermiyorsa da, burada hastalık çoğalmıştır.

Şimali Kafkasya'nın her tarafında Abrek hareketi genişliyor.

Gözetim gazetelerinin yazdığına göre Çeçenistan'ın Atağı nahiyesi erzak planını icradan imtina etmiştir.

Yapılan tahkikat neticesinde, „Kızıl Arğun“ kolhozunun baştan başa inkilâp aleyhdarları yuvası olduğu aşikâr olmuştur. Kolhoz reisi İsmail İbrahimof hükümetin teşebbüslerine müskülât yaratan bir grup tesis ederek kolhoz bozmağa karar vermiştir. İsmail, nahiyenin nüfuzu ak sakallardan Hatu Maduyev'e beraber faaliyetlerini tevsi etmiş ve bütün etrafı emirleri altına almıştır. Kimse onların korkusundan hükümetle itaat etmiyormuş. Seyyar mahkeme İsmail ile Hatu'yu ölüme mahkûm etmiştir. Kararın tabiki üzerine bütün nahiyede işçişarlar başlamıştır. G.P.U. bir çok tevkifler icrasına „me'cur“ olmuştur.

Satoyev nahiyesinde komünist teşkilatını idare eden Gunaseli nam me'sul bir komünist İslamiyet müchibince İmam huzurunda evlendiği için vazifeden atılmış ve firkanın ihraç edilmiştir.

Vladikafkas gazeteleri Osetya'da komünizm düşmanlarıyla amansız mücadele lüzumundan bahsetmeye başlamıştır. Gazetelerin yazmasına bakılırsa, „Osetya ilmi tekkik enstitüsü“ baştan başa komünist düşmanları elinde imiş.

Moskva'nın sosyalizm emlakını muhafaza dair 7 Ağustos 1932 tarihli dekreti müzakere edilirken, Sabanova nam bir dağılı komünist hanım bu dekretin Kafkasya'da kabili tatbik olmayacağına, aç olduğu için kolhoz emlakını kaçın köylüleri öldürmenin mümkün olmayacağını söylemiş. Firka kâtibi Bigulof, Sabanova'yı Ruslara karşı müdafaa etmiştir.

Her kıstis üslen ve firkanın atılmışlardır. Gazete buhdan „hailer ve milliyetçilerin ajanları“ namını vermektedir.

Muhacirler arasında

Genç bir san'atkârimız

Aldığımız malumata göre, Paris'te Osmanlı Hacibeyi Ceyhun Beyin ölümlü Temurçin Hacibeyi, daha 13 yaşında olduğuna bakmayarak, yarattığı yüksek san'at eserleri herkesin takdirini kazanmaktadır. Bu genç yurttaşımızın yaratmış olduğu „Kafkasya'nın atlı yığilleri“, „Hancerli Kafkasya dânceleri“, „Oynayan bir Azeri kızı“ gibi heykelleri, „Frans-Oryan“ cemiyeti tarafından tertip edilen sergide vaz'edilmiş ve çok alkışlanmıştır.

Bu münasebette genç san'atkârimız muvaffakiyetler diler, gerek kendisini, gerekse Ceyhun Beyi ve refikasını tebrik ederiz.

Azerbaycanlı Talebe Birliğinde

İstanbul'dan yazıldığına göre oradaki Azerbaycanlı Talebe Birliğinde konferanslar ve müsahabeler tertibinde şuru edilmektedir. İlk müsahabe İstanbul darülfünun talebesinden ve Talebe Birliği heyeti idare azası Azeri Ali Bey tertip etmiştir. Ali Beyin konferansı „Hars ve mefkûre“ ve „Harsın kuvveti ve talepleri“ olmak üzere iki kısımdan ibaret olmuş, her birine birer gün tahsis edilmiştir.

Ali Bey, milli harsı ve milli harsın doğan milli mefkûreyi tafsilatle izah ettiğinden sonra, milli harsı dayanan milli mefkûrenin yarattığı istiklâle müteveccih milliyet hareketlerine nakilkelam etmiş, harplerde zafer ve mazlubiyetleri milli hars kumandanı tetkik ederek emperatorlukların sukut ve parçalanmasını milliyet mefkûresinin zaferile izah ve isbat etmiştir.